

YEŞİLÇAM ÖYKÜ SİNEMASI

SERPİL KIREL

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0422
Sanat: 028

YEŞİLÇAM ÖYKÜ SİNEMASI
SERPİL KIREL

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Mesut Bostan

Kitap Editörü
Rifat Özçöllü

Kapak ve Sayfa Uygulama
Yümna Sarıkaya

Son Okuma
Handan Öyken

VakıfBank Kùltür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2025

ISBN 978-625-5848-45-1

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevî ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Kasım 2025

YEŞİLÇAM ÖYKÜ SİNEMASI

SERPİL KIREL

SERPİL KİREL

Marmara Üniversitesi Basın Yayın
Yüksekokulu'ndaki eğitiminin ardından
lisansüstü çalışmalarını da aynı
üniversitede tamamlayan Serpil Kirel
hâlen Marmara Üniversitesi İletişim
Fakültesi'nde görev yapmaktadır.
Doktora sonrası TÜBA bursuyla
Amsterdam Üniversitesi'nde (2001-
2002) misafir araştırmacı olarak
bulunan Kirel, Senaryo Yazarları
Derneği'nin (SENDER) kurucu
üyelerinden biridir. *Herkes Kendi Evinde*
(2001, Yön. Semih Kaplanoğlu) filminin
ortak senaristlerinden olan yazarın
Yeşilçam Öykü Sineması (2005), *Kültürel*
Çalışmalar ve Sinema (2010, 2012 ve
2018, 2023) ile Aylin Ç. Duyal'la birlikte
kaleme aldığı *Derviş Zaim* (2011) adlı
kitapları bulunmaktadır. *Sentezler*
(2011) ve *Walter Benjamin'in Pasajlar'ında*
Gezintiler (2025) Kirel'in editörlüğünü
üstlendiği çalışmalardır.

*Bu filmleri izlerken tanışan
anneme ve babama...*

İÇİNDEKİLER

Yeni Baskıya Önsöz	9
Yeni Baskı İçin Uzun Bir Giriş	11
Giriş	27
Jenerik	29

1. BÖLÜM

Yeşilçam Sinemasını Anlamak	31
Altmışlı Yıllar Nasıl Yaşandı? Gündelik Yaşam ve Popüler Kültür	31
Yeşilçam'ı Yeşilçam Yapan Dinamikler: Sinemasal Üretim Ortamına Genel Bir Bakış	64
“Prodüktörler”: Yapımcılar ve Yapım Anlayışı	86
Gökyüzünde Yalnız Gezen “Yıldız”lar	101
Bölge İşletmeciliği Egemenliği	144
“Rejisör”ler-Yönetmenler: Yeni Rejisörler Sinemaya Giriyor	154
“Senaryo Fabrikaları”: Senaryo Yazarları	164

2. BÖLÜM

Altmışlı Yıllarda Sinema-Seyirci İlişkileri	187
Sinema ve Seyirci İlişkisine Kuramsal Bakış	187
Altmışlı Yıllar Sinema-Seyirci İlişkisinin Altın Çağı	199
Film İzleme Kültürü	209
Sinemanın Büyüsü: Sinema Salonları	221
Kadın Seyirci Sinema Salonlarını Dolduruyor:	
Kadınlar Matinesi	224
Yıldızların Altında Sinema Keyfi: Açık Hava Sinemaları	232

3. BÖLÜM

Altmışlı Yıllarda Yeşilçam Öykü Sinemasını Oluşturan

Dinamikler	239
Yeşilçam Filmlerinin Kültürel Altyapısı	239
“Yeşilçam Dedikleri Türkiye”: “Halk Bunu İstiyor!”	245
Bölgeler Ismarlıyor, Filmler Yapılıyor	261
“Yıldız”lar Beyazperdede Parlıyor	270
“Jön”ler mi? “Jöndam”lar mı?	276
Siyah Beyaz Filmden Renkli Filme Geçerken Yeşilçam	282
“Devlet Bunu İstiyor!”: Sansür, Sansür, Sansür	294
Kitaplardan Beyazperdeye: Uyarlamalar	297
Bir Yazar/Bir Roman: Kerime Nadir ve <i>Hıçkırık</i>	304
Yeşilçam’ın Unutulmaz Tipleri “Küçük Hanımefendi”ler, “Ayşecik”ler, “Cilalı İbo”lar, “Turist Ömer”ler ve Diğerleri...	322
Diyaloglar	339
Dublaj Olgusu - Başkalarının Sesleri	350
Melodramdan Western’e Uzanan Yeşilçam ve Türler	355
Yeşilçam Filmleri, Yeşilçam Masalları	372
 Sonuç	 395
Kaynakça	403

YENİ BASKIYA ÖNSÖZ

Yeşilçam Öykü Sineması, 2003-2005 yılları arasında kaleme alındı. Kitabın ilk baskısı tükendikten sonra yeni okurlar için genişletilmiş bir versiyon hazırlama fikri hep gündemimdeydi. Ancak aradan geçen yıllar boyunca akademik yoğunluklar, yeni yayın ve tez danışmanlıkları bunu gerçekleştirmeme olanak vermedi. Süreç boyunca zamansızlık kadar yapılacak eklemelerin kitabı ilkinden farklı bir çalışma hâline getireceği çekincesi de etkili oldu. Sonuç olarak kitabın içeriğine dokunmayıp *Yeşilçam* ile ilgili kimi değinileri içeren geniş bir giriş yazısı yazmanın daha doğru olacağına inandım. İnandığım bir başka nokta da kitabın yazılış sürecinde ve şimdi benimle benzer umut ve kaygıları paylaşan Aylin Ç. Duyal'a duyduğum gönül borcunun bu satırlarla ödenemeyeceği. Safa Önal'ı *Gümüşsuyu*'ndaki evinde heyecanla ilk ziyarete gidişimiz, bizi ağırlayan Safa Bey'in nükteli sesi, *Yeşilçam*'ı her şeyiyle hatırlatışı ve yıllarca süren dostluğumuza her seferinde Sait Faik'i de katışı zamanda asılı kalan anlardan. Kitabı oluştururken birlikte defalarca *Yeşilçam* döneminde film üreten ustalarla görüştük, çeşitli yazıhane ve stüdyolara gittik, sorular sorduk, notlar aldık. O günlerin nasıl yaşandığını anlamayı denedik. Çalışmanın her satırında onun özenli emeği gizlidir. Desteği, fedakârlığı, sabrı ve haklı uyarıları olmasaydı akademik çalışmalarım da dünyaya bakışım da tamamlanamazdı. Aylin Ç. Duyal'a bu kitabın yayımlanması ve tüm süreçlerindeki katkısı için yeniden çok teşekkür ediyorum.

Akademik yaşamımın başlarında elinizdeki kitabı hazırlarken sinemayı, popüler sinemayı ve Yeşilçam'ı anlamaya çalışıyordum. Şimdi de öyle. Sevindirici olan artık popüler sinemanın da Yeşilçam'ın da üzerine yoğun biçimde yayın yapılan bir alan hâline gelmesi. Yapılan çalışmalar sizi engellemesin, araştırılacak, peşine düşülecek, kaydı tutulacak ve tartışmaya açılacak pek çok noktasiyla Yeşilçam tükenmez bir kaynak olarak bekliyor. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de Yeşilçam ile ilgili akademik eksiklikleri, olası boşlukları dolduracak ve merakları dindirecek farklı ve tamamlayıcı çalışmaların yapılacağına inancım sonsuz. Kuşkusuz, insan her zaman mükemmeli istiyor ama koşullar belirleyici. Eksikleri yazarına ait olmakla birlikte bu kitap aracılığıyla umarım eski kuşaklar Yeşilçam'ı hatırlar, yeni kuşaklar anlar ve daha ötesini merak eder.

Bunca yıl sonra kitabın sizlere ulaşmasını sağlayan meslektaşım Mesut Bostan'a ve son hâline gelmesindeki dikkatli çalışması için editör Rifat Özçöllü'ye çok teşekkür ederim. Kitabı basma istekleri ve heyecanlarıyla yeniden buluşmamıza vesile oldular.

Serpil Kirel, 2025

YENİ BASKI İÇİN UZUN BİR GİRİŞ

BU KİTAP NEDEN YAZILMIŞTI?

2005 yılında ilk baskısı yapılan elinizdeki kitap kaleme alınırken Yeşilçam sinemasını çepeçevre anlayabilmeyi amaçlayan sorularla yola çıkılmıştı. Popüler sinemayı anlamak için bağlamanın, belirleyici koşulların ve üretimin her noktasındaki insan ögesinin birbirlerini etkileyen ve anlatıyı oluşturan dinamikler olarak ele alınması zorunlu. Bu nedenle kitapta Türkiye’de popüler sinemanın altın yılları olarak kabul edilebilecek altmışlı yıllardaki gündelik yaşam, sinemasal ortam, koşullar (üretim), seyirci (tüketim/gösterim) ve filmlerle (anlatı) birlikte ele alınarak ortaya konulmaya çalışıldı. Yeşilçam’ı düşünürken yanıtlanması gereken yeni sorular önümüze yığılıyordu. Kendisine özgü üretim taktikleri ve ekonomik koşulları nedeniyle seyircisiyle yoğun bir bağ kurmaya mecbur olan Yeşilçam’ı Yeşilçam yapan unsurlar neler olabilirdi? Yeşilçam gibi endüstrileşememiş, ölçülebilir kalıcı sermayesi olmayan, günlük gelişme ve değişimlere anında yanıt verebilecek nitelikte esnek ancak bir o kadar da kırılgan film piyasasında anlatıyı belirleyenler kimlerdi? Nasıl film yapıyorlardı? Yeşilçam filmlerini kimler, nasıl üretiyorlardı? Bilindiği üzere Yeşilçam, el yordamıyla sinema yapmayı öğrenen kuşaklara eklenen ve yenilenen senaryo yazarı, oyuncu, yönetmen ve yapımcılarıyla insan ögesi açısından da merak uyandıran bir sinema ortamıydı. Kalıcı sermayesi ol-

madığı için piyasa koşulları, ekonomik, politik, teknolojik, toplumsal ve kültürel dalgalanmalara karşı her seferinde yeni dengeler bularak yoluna devam eden Yeşilçam'ın incelenmesi için çok perspektifli bir bakış şarttı. Bu nedenle kitap tasarlanırken olabildiğince üretime dâhil olan herkese; seyircinin isteklerini çok yakından takip eden, kendi kendini yetiştirmiş ustalara, çıraklara ve kurumsallaşmış az sayıda yapımcının egemen olduğu film üretim ortamında neler yapıldığına odaklanmak kaçınılmazdı. Bu kendisine özgü durumu anlamak için hem parçaları hem de bütünü canlandırmak gerekiyordu.

Çalışma sürecinde kimi sorular yanıtlanırken kimi yeni soruların çoğalması da şaşırtıcı sayılmazdı. Kimin kimi etkilediğine ve bu ilişkilendirmeler sonucunda çıkan işlere odaklanıp Yeşilçam'ın “ne” ve “nasıl” bir üretim ortamı olduğunu anla(t)mak kolay değildi. Bu amaçla bilgi edinebilmek için yazılı kaynaklar dışında, anılan yıllar içinde aktif biçimde sinemanın içindeki yönetmenlere, yapımcılara, film işletmecilerine, dağıtımıcılara, senaryo yazarlarına, dublaj stüdyolarına kısacası Yeşilçam'da emeği geçen ve film üretim sürecinin takip edilebileceği, ulaşılabilen herkese erişip/dokunup bu kitabın içeriden ve dışarıdan çoklu bakış ve seslerle oluşturulmasına gayret edildi. Dönem çalışmalarının zamanla yarışmak gibi bir zorunluluk ve hassasiyet taşıdığını unutmamak lazım. Şimdi, 2025 yılından geriye bakıldığında deneyimlerine başvurduğumuz birçok Yeşilçam emek vereninin artık aramızda olmayışı buruk ve hüzünlü bir boşluk yaratıyor. Bu nedenle yazılış amaçlarından biri de Yeşilçam'ı mümkün olduğunca üretenleriyle birlikte hatırlamak olan bu kitabın üzerine düşeni kısmen gerçekleştirdiği kabul edilebilir.

YEŞİLÇAM YENİ KUŞAKLAR İÇİN NE İFADE EDEBİLİR?

Kuşkusuz Yeşilçam filmleri artık sinemalarda değilse de çeşitli dijital ortamlarda bizimle olmaya devam ediyor, edecek. Yeşilçam anlatıları tüketilme biçimleri ve ortamları günden güne değişse de kendimizi tanımlarken aklımıza en gelmeyen ama bizi “biz” yapan ve şekillendiren görünmez parçalarımızdan biri. Yeşilçam filmleri altmışların toplumsal ihtiyaçlarından çok bağımsız ve bağlamından uzak bir biçimde bugün, yarın, biz ve bizden sonraki kuşaklarla sıkı, gevşek, alaycı, nostaljik ya da şu anda tanımlayamayacağımız farklı bağlar kuracak. Böylelikle dün olduğu gibi gelecekte de Yeşilçam anlatılarıyla karşımıza çıkan duygu ve duygulanımlar aktarılmaya ve seyircisinde tahmin edilemez karşılıklar bulmaya devam edecek. Yaşantılar değişse de Yeşilçam filmleri düne dair seslerin, hitapların, konuşmaların, beden dilinin, anlayışın, gündelik yaşama dair parçaların, fiziksel mekânların kaydının tutulmasına ve iletilmesine aracılık edecekler. Yeşilçam’ın şu anda ne anlam ifade ettiği şüphesiz bir merak konusu. Yeşilçam yeni kuşaklar için nostaljik boyutu ağır basan bilinmez bir geçmişi görsel olarak sunabilir, bazı sorulara yanıt verebilir mi? Örneğin eskiden nasıl yaşanırmış? Eski İstanbul nasılmış? Eski aşklar nasıl imkânsız ya da eski şarkılar ne kadar içli ve duygusalmış... Günümüzdeki dünyaya göre yavaş, yavan, anlamsız gelebilen, bazen küçümsenen, ciddiye alınmayan bir filmsel anlatı dünyası olarak Yeşilçam’ın duygulanım haritasında eski/yeni seyirciye, herkese yer var. Hatta yeni kuşaklar için Yeşilçam belki bugünün dünyasından sıyrılıp o uzak geçmişe ait duygulara, olaylara, abartılı jestlere, seslenişlere, unutulmuş İstanbul coğrafyasına ve filmsel gündelik yaşama bakıp zihin dağıtmak ya da “gülebilmek” için kısa bölümleri seyredilen siyah beyaz film parçaları olarak işlev görebilir. Bugünün zihni parça

parça dağıtan dijital dünyasında bağlamından kopuk yüzen duygular ve davranışlar belki kırılıp yeniden yıldız yapılmayı bekliyor.

YEŞİLÇAM'I İÇERİSİ VE DIŞARISIYLA YENİDEN DÜŞÜNMEK

Yeşilçam, etkisi günümüze kadar devam edebilmiş, kayıtsız kalınamayacak bir popüler sinema pratiği ve geleceğe uzantılı bir “kültürel alan”. Yeşilçam, anlaşılmaktan çok ön yargılardan payını almış bir popüler sinema üretim biçimi ve anlatısal formüller toplamı. Oysa onu anlamaya yardımcı olacak soruların yanıtları popüler anlatılarla seyircileri arasındaki bağı ve ilişkiyi tartışabilmemiz için önemli bilgiler sunuyor. Öyleyse Yeşilçam'ı anlamaya nereden başlayabiliriz? Sorunun tek bir yanıtı yok. Herkesin farklı başlangıç noktalarını ele alması muhtemel. Yeşilçam'ı kavramlarla, sorularla düşünmek ve farklı ilişkilennmelerle tanımlamayı denemek geliştirici bir çabadır. Yeşilçam'a temsil bağlamında sorular sormakla anlamlı bir giriş yapılabilir.¹ Örneğin Yeşilçam'ın hızlı üretim koşulları gereği seyircisine ve gündeme “gözü kulağı açık”, düne ait güncelin de takip edilebileceği bir temsil alanı olduğu varsayılabilir. Öte yandan bu durumun çift taraflı işlediğinin düşünülmesinde yarar vardır. Çünkü bir popüler sinema üretim pratiği olan Yeşilçam'ın güncelle ilişkisi ancak eleştirel politik tavidan uzak bir “örtme” ve “yok sayma” olarak okunabilecek farklı söylem manevrala-

1. Sinemayı seyirci, mekân, deneyim ve temsil ilişkisi bağlamında ele alan bütünlüklü bir çalışma için bkz. Serpil Kirel, *Kültürel Çalışmalar ve Sinema*, Kırmızı Kedi Yayınevi (2010, 2012) ve İthaki Yayınları (2018, 2023).

rının görünür olduğu bir alan olabilir. Bu nedenle “dışarıdaki” hayatın dinamiklerinin perdeye hangi yarar filtrelerinden geçirilip yansıtacağı, başka deyişle, olan bitenin nasıl perdeye ya da “içeri alınacağı” sorusu bu sinema üretimindeki eyleyenlere dair önemli göstergeler sunar. Temsilde eksik ve fazla olan arasındaki ilişki ve karşılaştırma, filmlerin üretildiği bağlamla ilgili kayda değer bir ipucudur. Üretim biçimi olarak Yeşilçam’da özellikle film talebinin yoğun olduğu yıllarda filmlerin hızla bitirilmesi gerekliliği gündelik yaşama ait dinamiklerin filmsel metinlerde yer almasına olanak verebilecekken karşımıza nasıl anlatılar çıkar? Genel anlamıyla popüler sinema arzularımızın, kaygılarımızın ve soyut/somut çıkarlarımızın perdede kendisine özgü koşullarda görünür olabildiği bir temsiller bütünü olarak tanımlanabilir. Buradan hareketle Yeşilçam filmlerinin üretildiği dönemin bağlamına uygun biçimde seçilip perdeye aktarılan anlatısal parçalarıyla –kimisi nadir zamanlarda “sızma”ların söz konusu olabildiği– muhafazakâr ve kör noktaları olan bir kültürel üretim alanı oluşturduğu da iddia edilebilir. Bu açıdan Yeşilçam’da “dışarıda” yaşanan gerçekliğin temsiline perdede nasıl yer bulduğu sorusu önemli hareket noktalarından biridir. Başka bir deyişle filmlerin üretildiği dönemdeki ‘şimdi’yi meşgul eden toplumsal olay, durum, değişim ya da gelişmelerle ilgili yaşanan çatışma, huzursuzluk ve kaygıları Yeşilçam ne yapar? Bir popüler sinema pratiği olarak Yeşilçam’ın yaşanan gerçekliğin temsili konusundaki tavrı ve bunun aktarılması bağlamındaki filtrelemeleri nasıl işler/işletilir/işleyebilir? Bu noktada hemen sansürü, yani “devletin neyi istediği”ni de yoruma katarak Yeşilçam anlatılarını sadece kişisel yaratıcılığa ve seçimlere dayanmayan bağımlı yanlarıyla daha “insaflı” bir şekilde yargılamak gerektiği hatırlanmalıdır. Kuşkusuz filmsel anlatıların oluşumundaki etkisi açısından sansür

önemli bir başka belirleyici unsurdur.² Yeşilçam sinemasında, popüler alana aktarılmaya yarayışlı hâle gelen şekliyle eğilmiş, bükülmüş ve üzerinde oynanmış bir gerçeklik sunacak biçimde uygunlaştırılmış ve egemen zihniyet ve söyleme paralel kültürel ürünler sunma eğilimi baskındır. Bu bağlamda Yeşilçam çoğunlukla eleştirel ve karşıt olanı içeriye bile isteye almayan, esnek olmayan, katı ve kendi üstüne kapanan bir sinema yapma pratiği olarak da değerlendirilebilir. Bu nedenle Yeşilçam pratiğinde karşıt söylem oluşturabilme olanağının kişisel risk alma güç ve isteğine bağlı olarak tekil örnekler çerçevesinde kendisine has üretim koşulları ve egemen söylemle uyuşma/uyuşmama niyetleri ile hassasiyetle yeniden düşünülmesi gerekir. Popüler alana bu tür ‘sızma’ çabalarının sinema uylaşmaları içinde kaybolabilme ve anlamını yitirme ihtimali ya da uygunlaştırılmış bir biçimde var olabilmesi mümkündür. Yeşilçam külliyatının devasalığı çok yoğun bir filmsel anlatı dünyasıyla karşı karşıya olduğumuzu sürekli hatırlatır.

YEŞİLÇAM’IN SEYİRCİSİ

Yeşilçam’ı en yoğun üretim yıllarına odaklanarak “anlamaya” çabalarırken Yeşilçam’ı Yeşilçam yapan dinamikleri insan ögesini dışarıda bırakmadan çoklu ilişkiselliği ve özgünlüğü içinde kavramak tamamlayıcı olacaktır. Yeşilçam’ın çok tekrarlanarak yeneden üretilen ve bu nedenle kendisine has olduğu kabul edilen anlatsal öğelerinin oluşumuna yakından bakabilmek için “seyirci”

2. Sansürün etkisi ve uygulamalarla ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz. Ali Karadoğan, Semire Ruken Öztürk, *Türkiye’de Sinema Sansürünün Tarihi (1932-1988) Sansür Karar Defterleri Üzerine Bir İnceleme*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2022, (3 Cilt).